

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՅԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅ ԵԿԵՂԵՅԻՅ ՀԻՄՆՈՒՅՔ Ե ԱՆՔՐՈՅՔ ԱՐԵՎԵԼԵԱՆ ԱՅԻ

«ՀԱՆԴՈՒՐԺՈՂԱԿԱՆ» ՈԳԻՈՎ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ՋԱՀ ԼՈՒՍԱԴՈՐՉԻ՝

«ՀԱՅՈՅ ԲՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ» ՏԽՐԱՀԱՄԲԱԻ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻՆ

*«Դանճը մեռեալը զագրացուցանեն զեղոս անուշունս. պատուական է սակայն ինչ յիմաստութենէ,
քան զմեծ փառս անմտութեամբ»: (Ժողովող Ժ:Ը)*

«Ջամ Լուսաւորչի»ի 1998-ի, երկրորդ թիւին խմբագրականը կարելի է առանց տաւտամեկու կոչել հանելուկ մը, միակ այն տարբերութեամբ որ եթէ սովորական հանելուկներ ունին պատասխան մը, այս մէկը առեղծուած մըն է, որուն եթէ հայերէն տառերը չըլլային՝ հաւանաբար Սանսքրիթ կարծուէր: Օթեկ հայերէնով գրուած այս ողբերգութիւնը պարզապէս մօր եւ թոր է նկատուած մեր Մայրնի սուրբ լեզուին վրայ: Եւ այս պարագային, յօդուածագիրէն աւելի յանցապարտ պէտք է նկատել Թերթուկին պատասխանատուները, եթէ ոչ անոր բովանդակութեան ու անոր ոգիին, (քանի անոնք միայն աստով է որ կ'արդարացնեն իրենց գոյութեան քաշկուտորը յաչս Վատիկանի իրենց ծիրանաւոր տէրերուն), առնուազն գոնէ լեզուին անուշիկութեան համար:

«Հանելուկ» կ'ըսենք այն իմաստով որ ձախաւեր յօդուածագիրը իր միջակէն վար տրամաբանութեամբ, կը փորձէ նիթին մօտենալ ընկերարանական անկիւնէ, յայտնելով հաւարակական, ընկերային եւ օրինական հարցերու մասին չնաշխարհիկ գաղափարներ եւ ընելով չքնաղ յայտնաբերութիւններ միշտ ընկերացած իր մտքին նման աղբաւոր հայերէնին: Ճաշակ մը տուած ըլլալու համար անոնց՝ որոնք ըստերազութիւնը ունեցած են Չը-տեանելու այս գրութիւնը, կը մէջքերենք մի քանի նմոյշներ.

«ԼՄարդ անհատներ, սրբած ու նրբած, քրիստոնեայ օրէնք, Առողջ եւ հետեւողական է, չորդորեց որ տէրերը խնամեն իրենց ծառաները իրեն ընտանիքի անդամներ, ան հրամայեց որ անյուսարար չլան մեռելները՝ նշան թերահաւատութեան, հալը աշխարհօրէն պատերազմեցաւ, Մեծն Սահակ նոր սահմանեց այդ լեզուին զաղափարներու սմբողջ մարմինը, եկեղեցւոյ միութիւնը չէ լուսանկարչական նիստ», եւ ասոնց հման սահմանի կոյտ մը բառերու եւ նախադասութիւններու: Յամենայնդէպս, յօդուածին դժբաղդութիւնն ու ձախորդութիւնը կը սկսին սւնոր «Հայոց քրիստոնէութիւնը իրականին մէջ» մանկական եւ անհայերէն խորագրով. «Իրական եւ Սուտական» բառերը մանկութեան մեր յաճախակի գործածած բառերն էին: Արդեօք ի՞նչ ըսել կ'ուզուի «Իրականին մէջ» բառերով. անշուշտ միտք բանին կը հասկնանք, բայց՝ Աստուծոյ սիրոյն մեղրցէք մեր Մայրենիին:

Լեզուական ու տրամաբանական սահմանափակումներով լեցուն «Ջահ Լուսաւորչի» խմբագրականը կու գայ մէն մի հալոյ յիշեցնել ա չն՝ ինչ որ սակէ ատաշ յօդուածագրին դասակին (որ իր գործածած բառն է, ու կը նշանակէ ջուիր) պատկանող ու զինք կանխող ուրիշ աներասան գրողներ եւս եկան փորձելու. եւ զարնուելով Լուսաւորչի հաստոքի ժայռին, վերադարձան իրենց տէրերուն մօտ: Այստեղ պիտի փափաքէի մեր ապիգար յօդուածագրին ուշադրութեան յանձնել ա չն իրողութիւնը թէ երբ մէկը որոշէ գրել տուեալ հաստատութեան մը դէմ, տարրական քաղաքավարութիւնը կը պահանջէ անկէ որ հակառակ իր մէջ կուտակուած մտղձին, ան ատերես պառէ պատշաճութիւնը եւ փոխանակ պարզ տուերով սկսելու տուեալ հաստատութեան անունը՝ այդ ընէ զլխագրութեամբ, բան մը որ դիտումնաւոր կերպով անտեսած էր յօդուածին հեղինակը ու պարզասէս գրած «մայր աթոռ»: Անարգելու զգացումները մեր կաթողիկէ «նղրալրներ»ուն մօտ հորոյթ չեն, անոնք ամբողջ սերունդներ դաստիարակած են իրենց համար սրբազան այս պարտականութեան ուղղութեամբ, այս մտալնութեամբ, այս հոգեկրանութեամբ եւ մանաւանդ այս ոգիով: Անոնք տարուած մէկ մտաւոգութենէ՝ մեր Առաքելական Մայր

Եկեղեցույ փառքը նսեմացնելը բրած են իրենց տխուր գոյութեան միակ նպատակն ու իմաստը: Վատիկանի՝ մանկավիճները, անիրաւօրէն ու ոգի ի թոյն փորձած են հարուածել Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցին, սկսեալ Երանաւոր Աղանանեանէն ու յատկանշած Կոթիւն մինչև Պատրիարք Գաապարեանը, Սեթեան Արքեպիսկոպոսն ու Դերձակեան Նախկուրսը: Յոսամ ատնուզն Վատիկան ձեզ կը վարձատրէ ըստ արժանոյն այս ձեր կոկորդ-պատուելուն համար:

Մեր Մայր եկեղեցին հարուածել է տըր, յօդուածագիրը իր թիրախը կը դարձնէ Հայ եկեղեցականը, զայն կոչելով կիսագրագէտ, երբ կ'ըսէ. «Երկրորդ՝ միեւնոյն ժամանակ, հազ կ'երթին, մանսանդ սուաքելականին, տրուեցաւ սնրաւարար զարգացում». մինչ թիչ մը անդին՝ մեր ձառողէմ հերոսը կը ժպրնի ծաղրել Առաքելական եկեղեցականներու քարոզները երբ կ'ըսէ, «թողունք թէ եկեղեցի գացողը ի՞նչ կը լսէ»: Քիչ ետք ընթերցողը կը կարդայ հետեւեալ նախադասութիւնը՝ որ կրնար իր գիտներուն գլոխ-գործոցը ըլլալ, «Հայ քրիստոնեան ույժմ կանգնած է ուղեկորոյս»: Ինչպէս ընթերցողը կը տեսնէ, յօդուածին հիւանդկախ հեղինակը չսկերտած է քրիստոնեայ բառը, մեզ նոյնիսկ «կէս-քրիստոնեայ նկատելով»: Ողբա՛մ զձեզ վարձկան կաթողիկէներ: Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցին անցան-կապատ ալգի մը չէ, դրուած ձեր տրամադրութեանը տակ որովալի ձեր ցանկացած ժամանակ մտնէք հոն ու գործէք ձեր աւերը:

Ըսուած է՝ «Մաննը ինքնին բան մը չէ, սակայն սրտխառնուր կը սրտոնառէ». վստան եմ մեր համարտակ յօդուածագրին գործածած լեզուական ոճն ու անոր իմաստը եւս նոյն զգացումը արթնցոցին բոլոր անոնց մէջ որոնք որոշ չափով հասու եղան այս խմբագրականին բովանդակութեան եւ լեզուին: Հոս կ'ուզեմ յիշել, դարձեալ մեր համարտակ գրիչին ջոլիին պատկանող, Ֆէրմաթեան Վարդապետին խօսքը՝ «Աղմուկը լաւ բան չի անում, լաւ բանը սղմուկ չի անում»: Կ'երնի դուր, ներստեալ Ֆէրմաթեան Վարդապետը, ձեր գրածները կարդալու եւ մանսանդ ձեր քարոզածները գործադրելու սովորութիւն չունիր:

Անկասկած պատմությունը ինքզինք կը կրկնէ: Երեսուն եւ հինգ տարիներ առաջ Լորենցո Կոզի կոչուած մարդուի խելապատւի՜ն պատկանող գրութիւն մը եկաւ պղտորելու ջուրերը հալ կեանքին, որպէսզի մեր եւ անգոյն կաթողիկէները յաջող ձկնորսութիւն ունենային, սակայն իրենք ինկան Լուսահոգի Եղիշէ Պատրիարք Տէրութեանի «Անդրադարձութիւններ»ուն ոտկանը. երանի՜ լուսահոգի Պատրիարքը կարենար բարձրացնել իր գլուխը անգամ մը եւս եւ իրեն յատուկ ոճով հեղ մըն ալ ըսէր մեր երանելիին իր գունագեղ խօսքերէն մին; Ինչպէս Քրիստոս Նիկողեմոսի ըսաւ, «Եթէ կ'ուզես Աստուծոյ արքայութեան ստժանանալ, պէտք է վերստին ծնիս», նոյնն ալ կը յանձնարարենք խելըրը Ռովին տուած «Ջամ Լուսաւորչի» մեր խալիկ յօդուածագիրին, միայն խնդրելով որ եթէ նոյն խելքով սփտի ծնիչլաւ է բնաւ չծնի:

Գերակայութեան բարդոյթէ բռնուած ալս՝ մոիկ յօդուածագիրը, մոռնալով Քրիստոսի «Նախ հանէ քու աչքիդ գերանը, յետոյ ուրիշի աչքին փուշը» իմաստուն պատուէրը, սուելի խորանալ փորձելով իր չգիտցած նիւթին մէջ, ձախաւեր ու կաղացող հայերէնով մը կ'ըսէ, «Քրիստոնէական հաւատքը, հետեւաբար, հալոց մեծամասնութեան համար վերածուած է անստոյգ զգացումներու եւ յուզումներու հաճելի լիշատակ-գաղափարի» եւ «Պարզ է որ այսքան անորոշ լիշատակ-գաղափար չի կրնար ծնիլ քրիստոնէական բարոյական համոզումներ», որ պարզապէս կը ճշանակէ թէ մենք տակաւին քրիստոնեայ իսկ չենք. կարծէք իրաւ քրիստոնեայ ըլլալու համար մարդ պէտք է միայն կաթոլիկ ծնի, եւ ապրի: Տարօրինակօրէն, մեր Կաթողիկէ եղբայրները կը յամառին տեսնել մեր եկեղեցւոյ թերութիւնները միայն; սկսելով չորրորդաւորէն- բայց միւս կողմէն կը մերժեն լիշել Եւրոպայի խաւար դարերը, կամ 1378-1417-ի Մեծ Հերձուածը, եւ ինչու ոչ աւելի ետք Պորթիաներու ժամանակաշրջանը: Արդեօք պէտք կա՞յ լիշելու Պոքաչիոյի Տեքամերոնը, Սենքիւնիչի Խաչակիր-ները եւ կամ ալ Սրբազան Աւագակաորջը, երկիրը, որոնք ճիշդ է վէպեր են, սակայն վէպի տարագին ընդմէջէն կու տան յստակ պատկեր մը պապականութեան եւ միաժամանակ լոյս կը սփռեն ձեր այնքան փառաբանած Վատիկանին վրայ:

Մեր Տէրը՝ Քրիստոս մեզի ցոյց տուաւ կեանքի ճամբան, մինչ դուք այս օրերուս այնքան յառաջ գացած էք, հիմա պատրաստ էք ու կը համարձակիք առանց երկմտանքի, այդ նոյն ճամբան ցոյց տալ Քրիստոսի: Ըստած է, «Աստուած մարդը ստեղծեց իր պատկերին համաձայն, իսկ հիմա մարդն է որ կը փորձէ զԱստուած ստեղծել իր պատկերին համաձայն»: Ի՞նչ անկում բարբերու:

Ընկնելու յօդուածագիրը շարունակելով իր գրաբանութիւնը կ'ըսէ, «Հայ քրիստոնեան կանգնած է ուղեկորոյս»: Անմեղ ընթերցողը թող այնքան ալ միամիտ չըլլայ հաւատալու թէ մեր մասին կան անկեղծ խորհողներ: Ժպիտ մը կ'ուրուագծուի դէմքիս երբ կը կարդամ այս տողերը. ի՞նչ յանդգնութիւն, այսպիսիները հաւարը կը փրցնեն ուրիշի տան համար, պարզապէս ծածկելու իրենց իսկ տուններէն ներս կատարուած ապօրինութիւնները, անկանոնութիւններն ու զեղծումները: Պիտի ուզէի հոս «Մարդ Աստուծոյ» ըսել, սակայն կ'անդրադառնամ թէ յօդուածագիրը չի կրնար Աստուծոյ մարդը ըլլալ, քանի Աստուծոյ իրաւ մարդը վեր պէտք է մնայ ամէն տեսակի զրպարտութենէ, սուտէ եւ սադրանքէ: Սակայն մեր մարդուկը կը փորձէ ջալամի նման իր գլուխը թաղել ուրիշի դժբաղդութեան մէջ, խորհելով որ այդպէսով ինքզինքն ապահոված կ'ըլլայ եւ ոչ ոք կը տեսնէ կամ կը լսէ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Ադրիականի ափերուն: Թող մեր հերոսը քաջ գիտնայ թէ այս օրերուն, աշխարհի ամէն կողմ, ամէն հայ կը կիսէ **մտահոգութիւնը Արքայաժողովին** հիմնած հաստատութեան անցուցած դժուարին օրերուն եւ ի սրտէ կը մաղթէ որ մեր ազգային հարստութիւնները միշտ մնան ազգային եւ չդառնան միջազգային:

Իր յօդուածի երկրորդ մասին, «Եկեղեցւոյ Միութիւնը» բաժնին մէջ, այս փոքրոգին մոռնալով թէ ինք մի քանի պարբերութիւն առաջ գրած է «Պետրոս Առաքելապետին յաջորդը» եւ կամ խօսելով Ս. Էջմիածնի եւ Կիլիկիոյ Աթոռներու գոյգ հայրապետներու Վատիկան այցելութեան մասին, ան գրած է՝ «Այցելութիւններու ընթացքին կողմերը հրաշալիքեղին լայտարարութիւններ: Մեծապէս կ'ուրախանանք որ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԵԾ ՄԱՍԸ ԸՄԲՈՆԵՑ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԶԻՆՋ

ՀԱՄԱՐՏՈՒԹՎՈՒՆԵՐ», քիչ վերջ ան «մեծահոգաբար» կը գրէ, «Կախեր կլանուելու աւելի մեծէն- եւ անցեալի որոտկաններ լատինացման վտանգ- կրնանք մէկի նետել միայն սնուցանելով եւ անցնելով մեր մէջ ճշմարիտ գիտակցութիւնը ՄԵՐ եկեղեցիին ԱՄԲՈՂԶ ասանդութեան»: Ո՞վ երջանիկ եզ, ինչպէս կը սիրեն ըսել մեր հաւրենի եղբայրները: Կարծեմ շուտով մեր ժամագիրքի խոստովանանքի բաժնին մէջ տեղ գտած մահացու մեղքերու կարգին պէտք է աւելցնել նաեւ «համապարտութիւնը», ալ կը բաւէ շարունակէք ձեր լարախաղացի դերը:

Մինչ մէկ կողմէն «Զահ Լուսաւորչի» փշան յօդածագիրը յորդոր կը կարդայ մեզի «մոլորեալներու» մէկոյի դնելու կլանուելու եւ Լատինացալու մեր վախերը, միւս կողմէ մոռնալով իր գրածները կ'աւելցնէ, «Եթէ լուրջ ենք մեր դատումին մէջ, գործնական քայլեր պէտք է տեսնենք դէպի հաստի կատարեալ հաղորդութիւն Հոռմի եպիսկոպոսներուն հետ», եւ հոս կը պայթցնէ դոմպարան, «Որոնք (այսինքն պապերը) ասանդապաններն են Աստուծէ յաշտուած ճշմարտութիւններուն»: Ուրեմն մնացեալ բոլոր եկեղեցիներու պետերը «Ասանդապաններն են Աստուծային ստտերո՞ւ»: Այո, եւ չմոռնանք որ նոյն այս ասանդապան կարծուած Հոռմի եպիսկոպոսներն էին որոնք իրենց քաղաքական շահերու ճշմարտութիւններէն մոռած գրեթէ գաղջ դիրք մը բոնեցին, չըսելու համար պաղ, մեր Ազգային Մեծ Սպանդի օրերուն: Կարծեմ ճիշդ նոյն այս Հոռմի եպիսկոպոսներուն յաջորդն էր, որուն Աթոռին յայտարարութիւնը Հրէական Յեղասպանութեան հարցով չգոհացուց հրեաները, ան քաջութիւնը ունեցաւ նշելու Գնչուներու Յեղասպանութիւնը, իսկ մերը՝ ինչպէս միշտ՝ կոչուեցաւ «Զարդեր»: Եթէ, այսպէս կոչուած ձեր «Քրիստոնէութեան Գլուխը» քաջութիւնը չունի ընդունելու Հայոց Յեղասպանութիւնը, ձեր քրիստոնէութիւնը կրնաք պահել ձեզի: Իսկ եթէ կը սպասէք այն օրուան երբ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ինքզինք պիտի նետէ Կաթոլիկ եկեղեցու ծոցը, որպէսզի այն ժամանակ ընդունիք Յեղասպանութիւնը, տակաւին շա՛տ պէտք է սպասէք:

Աստուծոյ սիրոյն, կաթուղիկէ եղբայրներ, տակաւին չյոգեցես՝ արուած սկսառակի նման նոյն յանկերզը կրկնելէ, թէ «Քրիստոս՝ Պետրոս Առաքեալը գլուխ կարգեց իր հօտին»։ Քանի՜ցս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ իշխաններ ըրած են ձեզի արջին պատմութիւնը թէ ինչպէս ան եօթը երգ գիտէ եղեր եօթն ալ տանձի մասին, բայց դուք մինչեւ այսօր չաղացքը դարձնող «բարի անասուններուն» նման կը մերժէք տեսնել ձեր պերճաշուք քիթերէն անդին։ Տակաւին ինչո՞ւ կը յամառիք ընդունիլ թէ դուք 1500 տարիներէ ի վեր ըրած էք ու տակաւին կը շարունակէք ընել այն՝ ինչ որ ներկայիս կ'ընեն Պենտէկոստէականները, ալսիներն, «Դուք էք միակ իրաւ եկեղեցին, եւ ձեզի չպատկանողը արժանի անգամ չէ քրիստոնէաւ սնունը կրելու»։ Այս է միտք բանին ձեր կոկորդը պատուելուն։ Բայց ինչո՞ւ կը մերժէք ընդունիլ որ ձեր ըսածը ոչ միայն Նոր Կտակարանի ուսուցումներուն հակառակ է, այլ նաեւ հայհոյանք է մեր Փրկչին՝ Քրիստոսի վարդապետութեան դէմ։ Աստուածորդին՝ ինք է միակ Դուիսն ու Հիմը եկեղեցւոյ, եւ այս շատ յստակ ու մեկին կերպով կ'ըսէ ձեր «Առաքելապետ»ը՝ Պետրոս, իր Առաջին Թուղթին, Բ. գլխուն սկիզբը, յորդորելէ ետք հաւատացեալները որ հեռու մնան «Նեկոյթեցէ, կեղծաւորութեցէ, նախանձէ եւ սմէն տեսակ չարութեցէ»։ Ան 4-9 համարներուն մէջ կը շեշտէ նորադարձներուն քսելով. «Մօտեցէք անոր՝ Քրիստոսի, որովհետեւ ԻՆՔՆ Է ԿԵՆԴՌԱՆԻ ՎԷՄԸ որ Աստուծմէ ընտրուած վեմն է»։ Ուրեմն ի՞նչ հիմի եւ գլուխի վրայ կը խօսիք։ Եթէ անպայման կ'ուզէք աւելցնել Պետրոս Առաքեալը եւս իրր *գլուխ, այն ատեն կ'ունենանք՝ Մեղա՞յ Աստուծոյ, երկգլխանի, անանուն «բան» մը։ Իսկ Եթէ այդ է ձեր ուզածը եւ կրնաք հաշտուիլ երկգլխանի «բան» մը պաշտելու գաղափարին հետ, բարի վալելում ձեզի։ Զարմանալիօրէն, Ս. Գրոց մէջ «հմտացած» մեր Կաթուղիկէ եղբայրներուն աչքէն վրիպած են Պետրոս Առաքեալի վերեւի խօսքերը, կամ ալ արդեօք մենք՝ Առաքելականներս Պարսկանոն Նոր Կտակարան մըն է՝ որ կը գործածենք եւ որ պատճառ եղած է մեր Աստուծային ճշմարտութիւններէն շեղելուն։*

Պօղոս Առաքեալ իր Կորնթացիներուն ուղղած Առաջին Թուղթին մէջ կ'ըսէ, «Զի հիմն այլ՝ ոչ որ կարէ դնել քան

զեղեալն՝ որ է Յիսուս Քրիստոս»։ Եթէ համաձայն ենք ասոր՝ ուրեմն եկեղեցին կրնայ պատկանիլ միայն Քրիստոսի ու հետևաբար ուրե՛ւ տարբեր ժամեցում՝ դրշտվիօրվն պիտի ըլլար հակառակադրական շեղում մը՝ Նոր Կտակարանի ոգիէն եւ անկէ ետք՝ Ընդհանրական Եկեղեցոյ Հայրերու Ողղափառ ու ուղիղութիւնը։ Ինչո՞ւ չէր ուզեր տեսնել թէ միայն դուք էր որ սպի առեղծոսածին հաստատութիւն կոչուած կը մնար։ Դարերէ ի վեր «Եկովս» ըլլալու մարմաջը այնքա՛ն ուժեղ եղած է ձեր մէջ։

Բանտարժանութենէ զուրկ մեր յօդուածագիրք, անհամբաւի պատճառով կը փորձէ։ Հայոց Պատմութեան դաս տալ մեզի երբ կը խօսի Հայ ժողովուրդի Քրիստոնէութեան դարձի մասին, անշուշտ միշտ իր գումագեղ ակնոցներով դիտած եւ անկարելի նկատելով սցն վարկածը թէ Տրդատի ու անոր արքունիքին մկրտելով Հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ քրիստոնեայ կրնար ըլլալ։ Նսփա պետք է շեշտել թէ ոչ մէկ հայ պատմաբան կամ ոչ մէկ եկեղեցական կը պնդէ ասոր հակառակը։ Սակայն Կաթողիկոսներու հոր օրերու ջատագովը կարարար կը մերժէ տեսնել Աստուծոյ եւ Անոր Միածնին հրաշալի նկարագրութիւնը մեր ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին մէջ, ու մտնալով որ այնչա Կաթողիկոս եկեղեցին հասած է իր վերջալոյսին, եւ թէ արտադրանքը վերջապէսին կը կրնայի իր կրօնի իր կրօնչեղ ուղիքային չափին, փութիւն շուտիւրութեամբ կանգնած թաղին, ծերացած ու խաւարո ձայնով կը փորձէ չալիկ հասկում ուշադրութիւնը գրասել։ Անթաղիւնը հոգնիւկ վաղիկանի մը համար թէ մեր ժողովուրդի հասարական դարձի պատմութիւնը անկարելի էր, բայց միթէ՞ ստեղծարարող Աստուծոյ համար կա՞յ անկարելի բան, բացի սցն պարագայէն անշուշտ, եթէ Աստուած իր հրաշքները վերապահած է միմիայն մեր Կաթողիկէ եղբայրներուն։ Յետոյ, եթէ դուք մեր ազգի քրիստոնէութեան դարձին կը տար «Բանաստեղծական թոխք» եւ կամ «Դարերու պատմութիւն կրող ընթացք, որ հոխասցած է դիւցազնական հանգամանքով», ուրեմն Լուսապիչը եւ Տրդատի նման կը նկատէք ծնունդ ժողովրդական դիւցազներգութեան ուրեմն սպի պարագային յանձնարարելի է որ ձեր ողորմելի պարբերութիւնին անունը եւս փոխէք ու ընէք «Զան Զկնդախ»։

Մեր հերոսը իր յօդուածի վերջին մասը յատկացուցած է «Եկեղեցոյ Միութեան»։ Ուր մը որ կ'երևի աւելի կ'աչրէ իր ծակ սիրտը բան՝ Առաքելականինը։ Ու անգամ մը եւս իր հանճարեղ ուղեղի ծնունդ կու տալ առատել հանճարեղ

գաղութարի մը երբ կ'ըսէ, «Հալ գերադասութեալ քրիստոնեայ տունը նախ պէտք է միանայ, եւ ապա կը կատարուի երբ լրջօրէն գործենք՝ ոչ օղէն կամ ջուրէն, ալ առաքելական ճշմարիտ քարոզութենէն», որ անշուշտ կը նշանակէ «Դուք դէպի Կաթողիկէ եկեղեցի»: Էւ մեր արեւմտաւոր յօդուածագիրը ստիկա յաջողեցնելու համար մեզի կը հրամցնէ «Տասնեւմէկ նախապայմաններ», որոնց առաջինը զարմանալիօրէն կ'ըլլայ «Մերմէկ կրօնական ազգայնապաշտութիւնը»: Ասկայն անգգամութիւնն ու լրբութիւնն ալ չստի ու սահման մը ունին. վերեւի աշտ անհասկնալի «Կրօնական ազգայնապաշտութիւն» տերմինա-քանութեան միակ ջատագովը եղած էր դուր: Դուր եղած էր գինիէն դարձած թունդ քացախ եւ Պատկն աւելի սրապական ու միշտ նախաշարձակ, եւ անմեղ գառան մորթ հագած անցած ձեր ամենասիրելի ժամանցին:

Պատասխանելով ձեր այն հարցումին թէ, «Ո՞րոնք են հալ եկեղեցականներուն առաջարկները»: Նախ՝ պիտի թելադրէի որ հրաժարէիք սրբապօծութենէ՝ ապա պիտի առաջարկէի որ ձեր պաշտօնաթերթին յօդուածագիրները, փոխանակ տողանցելու իրենց ունեցած անպէտք գիտելիքներով, թող նախ սորվին տարրական Հայերէն մը եւ ոչ թէ ձախաւեր Հայերէնով մը յոգնեցնեն Մարտիկեան մեր Սուրբ տառերը: Յետոյ, Եթէ չեմ սխալիր, կարծեմ արձագանգած կ'ըլլամ իմ եւ իմ հոգեւոր եղբայրներուս կարծիքին, երբ ըսեմ թէ ձեզի կ'առաջարկենք որ դադրիք ի հեճուկս «Լատիկանի» վիրատրեյ արդէն իսկ բազմաշարժար Առաքելական մեր Մայր եկեղեցին. հարուածը՝ ուղղուած մեր եկեղեցոյ օտարին կողմէ, թերեւ տանկի ըլլար որոշ չափով, սակայն երբ ան կու գայ ինքզինք հալ կոչող Հայաստեւածներէ»ն ստիկա ցալին կոտորանքը կը բազմասպառել եւ հակառակ մեր փափաքին վեր մնալու ապեւ ժամանակը անցած ալս հարցերը ձեռնելէն, կը մղէ մեզի պատասխանելու ձեզի՝ միակ այն լեզուով զոր կը հասկնար, անշուշտ բացի այն պարագայէն եթէ ներքնապէս կ'ախորժիք այս ձեռի լեզուի գործածութենէն:

Կաթողիկէ եղբայրներ, ուր որ ալ գտնուիք, որքան ալ ձեր զարգացման մակարդակը աւելի բարձր նկատէք,

*ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԶԱԽԱԿՆԵՐՈՒՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ*

(քանի ամեն անհատ ինքն իր մտքին մէջ հերոս մըն է ու հանճար մը), չմոռնար Յակոբոս Առաքելի խօսքը. «Ամեն մարդ վարդապետ(իմա ուսուցիչ) չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ ուսուցիչը ասելի մեծ խստութեամբ պիտի դատուի: Նայիր եւ տես թէ ինչպէս ձիւրուն բերանը սանձ կը դնեն: Լեզուն կրակ է: Ժարդը յաջողած է ամեն տեսակի կենդանիները ընտանեցնել թայց լեզուն չէ կրցած սանձել:» (Ընդհանրական Թուղթ Յակովբայ Գ:1-8): Թելադրելի է որ այլեւս «զոռ» չտար ձեր լեզուին եւ փոխէք ձեր ռազմավարութիւնը, ու ձեր ոյժերը կեդրոնացնէք ձեր տունը կարգի դնելու եւ ձեր ներքին հարցերը լուծելու, ապա թէ ոչ՝ երբ տեսնենք թէ սանձը օգուտ պիտի չունենայ, այն ատեն ստիպուած պիտի սնցնինք ձեր լեզուները թլփատելու սրբազան սարտակաւորութեան: Ժողովրդական սուածը կ'ըսէ, «Մի՛ քսեր ուզածդ՝ որ չլսես չուզածդ»:

Նորհաճ Խ. Վրդ. Մանուկեան

Ձեռքի տակ ունինք Անգլերէն նամակ մը, ուր մի ոմն խմբագիր Յ. Գօստեղեան կը ծրագրէ կրկնել պատմական եւ դաւանաբանական մաշած հարցեր:

Հայաստանեայց Ընդհանրական, Առաքելական, Ուղղափառ Եկեղեցին, Հայ Կաթոլիկ Եունիայք յարանուանութեան հետ ո՛չ վէճի նստելու եւ ոչ ալ բաղդատուելու հարց ունի: Եկեղեցական հարցեր նկատի առնելու եւ լուծելու համար խօսակցութեան կը նստի միայն Հայ Կաթոլիկ Եունիայք համայնքի Գլուխին, Ուղղափառ, Ընդհանրական եւ Առաքելական Եկեղեցիին մաս կազմող Հռոմի Եկեղեցիին հետ:

Հայ Կաթոլիկ Եունիայք համայնքը տեսակէտ չունի: Ըսելիք ոչ ունի եւ ոչ ալ կրնայ ունենալ Հայ Ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատին, եւ Քրիստոսի Անձին եւ Անոր հաւատքի ժայռին վրայ հաստատուած ուսուցումներու մասին:

ԽՄԲ.